

„TÓTOK“ ES „MAGYAROK“

AZ EGYIK vezető budapesti napilapban — amelyről meg kell említeni, hogy a magyar közvélemény orgánumai közül először adott tudatos, artikulált kifejezést annak a háború óta állandó fejlődésben levő új magyar felfogásnak, amelyet utóbb e folyóirat lapjain igyekeztünk pregnánsan leírni s amelyet „neopatriotizmusnak“ neveztünk el — nemrég egy cikksorozat látott napvilágot, amely egyebek között „felfedezte“ a Felvidéket és a magyar-tót problémát azzal intézte el, hogy a magyarok „urak“ s a tótoknak, akiket leigáztak s szolgálkákká tettek, valóságos „földreszállott isteneik“ lettek. Alig valamivel előbb pedig egy szép, zamatos magyarsággal megírt füzet látott napvilágot Turócszentmártonban, amelyben Skultéty József, a pozsonyi egyetemnek a csehek által elzavart tudós volt professzora többek közt azt fejtegeti, hogy aki Magyarországon valaha csak nevet szerzett magának a történelemben, kevés híján mind tót volt tulajdonképpen (bár ugyanakkor egy lélekzetben azt is „megállapítja“, hogy a „magyar elnyomás“ miatt a tótokból még vasúti bakter sem tellett ki Felső-Magyarországon).¹

Valóban itt az ideje, hogy sine ira et studio szembeszálljunk az ilyen és hasonló — sajnos egyik oldalon sem ritka — kritikátlan szövegekkel, nemcsak azért, mert gyakorlatilag károsak s állandóan akadályozzák a megértést két, egymásra szorosan ráutalt s egymással szíve mélyén melegen rokonszenvező nép között, hanem azért is, mert az igazsághoz semmi közük sincsen.

A LOGIKA rendjén az első kérdés, amelyet a hasonló fejtegetések szerzői elmulasztanak feltenni, a következő: mit jelent az, hogy valaki „magyar“ vagy hogy „tót“. S mivel ezt a kérdést nem vetik fel, hidegvérrel kevernek össze ugyanazon szó alatt merőben különböző jelenségeket. Amikor Skultéty „bácsi“, amint őt a felvidéki tótok és magyarok egyformán hívják, a vasúti bakterokról beszél, a tót, helyesebben a szlovák nemzetiségre gondol, vagyis az öntudatos tótokra, amikor pedig Werbőczit, Szondit, Dobót, Hadikot, Kossuthot, Petőfit, Madáchat, mint tótokat említi, akkor a tót etnusból való leszármazás lebeg előtte. Viszont a magyar cikkíró, aki az „urakat“ amúgy rövid úton

¹ Skultéty József, A volt Felső-Magyarországról. Turócszentmárton 1929., mely művel legközelebb részletesen foglalkozik folyóiratunk.

mind „turáni“ vérből származtatja le és ebből mindjárt falrengető következtetéseket von a „magyar“ és a „tót“ nép karakterére, voltaképp háromfélét keverget össze: a honfoglaló magyarok vérszerinti utódait, a Duna völgyében élő magyar népfajt és a „populus Werbőczianust“, vagyis Hungária történeti rendéit, a „Hungár“ nemességét.

„Magyar“-ság vagy „tót“-ság jelenthet ugyanis antropológiai rasszt (amelyet az átörökölt testi és lelki alkat minőségei határoznának meg), néptörzset, etnoszt (amelyet habituális vonások, főleg a rendszeresen használt nyelv, jellemeznek), közjogi kategóriát, illetőleg egy közjogi, kategória tagjainak ivadékait, jelenthet továbbá állampolgárságot (így beszéltünk a múltban „tótajkú“ vagy „németajkú“ magyarokról) és végül jelenthet nemzetiséget, azaz társadalmi öntudategységet: olyan egyének sokaságát, akik magyarnak ill. tótoknak vallják magukat.

Amikor már most manapság valaki „magyart“ és „tótot“ szembeállít egymással, természetesen elsősorban a modern idők gondolkozásához képest a magyar vagy tót nemzetiséget érti: csakhogy a nemzetiségnek, amely alanyi öntudategység, amelyhez valaki azért tartozik, mert oda és csak oda akar tartozni, eo ipso nincsenek ősei. A felvidéki tót nemzetiség tagjai között épúgy vannak olyanok, akik magyar eredetű ősöktől származnak, mint ahogyan a magyar nemzetiség tagjai között is bőven akadnak olyanok, akiknek ősei a tót etnoszban gyökereznek. Az etnosz, a népközösség, amely itt és itt él s ilyen és ilyen nyelven beszél, az élet, mondhatjuk a természet alkotása s természetes állapota a nyugalom, az ősök szokásainak és életmódjának konzervatív, reflektálatlan ápolása és követése; az etnosz, hogy úgy mondjuk, sztatikus jelenség, amelyben a hagyományok ereje testesül meg, amelynek létalapja a családi és helyi közösség, ahol az ivadék megtartja az ősök foglalkozását, szokásait és életszemléletét. Mondhatjuk: az etnosz egy darab élő múlt, amelyet szemünk előtt, lépésről-lépésre „göngyölít fel“ a modern nagyvárosi kultúra. Ezzel homlokegyenest ellentétes a nemzetiség. A nemzetiség dinamikus jelenség: nem annyira közösség, mint inkább mozgalom, amely valamely etnosz talaján, de nem magából az etnoszból, hanem belőle már kiemelkedett rétegekből, értelmiségi elemekből indul ki s célja elsősorban irodalmi nyelv és kultúra teremtése vagy felvirágoztatása. Ezért ugyanakkor, amikor látszólag és propagandisztikusan a nép felé fordul, egyúttal attól idegen literátus, sőt politikai célokat tűz maga elé és ahelyett, hogy az etnikus tisztaság megóvására vetné a súlyt, szívesen látja a prozelitát s ahol lehet, nyelvének oktrojálásával terjeszkedni iparkodik. A nemzetiség tehát nem a múltnak, hanem a jövőnek él, nevelési diktatúrájával utópikusán egy távoli jövőnek dolgozik. A múlt csupán propaganda-anyag neki, ezért nem nagyon kényes a történeti igazságra s hamisításoktól nem könnyen riad vissza: mint azt pl. az u. n. dákoromanizmus esetében látjuk, —

sőt nemcsak történetet, de ha kell forrásokat, dokumentumokat is hamisít, mint pl. a cseh nacionalizmus.

A modern nemzetiségi problémákat és ellentéteket tehát a régi múltba visszavetíteni, naiv vagy rosszhiszemű anakronizmus. A közép-korban nincsenek nemzetiségek, azaz dinamikus kulturális közösségek, hanem vannak nemzetek, azaz politikai közösségek, s vannak népek, azaz életközösségek.

A magyar nacionalizmus alapvető tévedése a magyar nemzetiségnek a „magyar^{cc} politikai nemzettel való azonosítása volt: oly hiba, amelytől a Deák-Eötvös-féle koncepció nyilvánvalóan ment, mint azt a magyar nemzetiségi törvény híres deklarációja bizonyítja. Viszont a szlovák nemzetiségi felfogás abba a hibába esett, hogy a szlovák nemzetiséget a tót etnosszal azonosította. Ennek megfelelően alakult ki azután a társadalomtörténeti múltnak két egymással szimmetrikus hamis felfogása, vagyis annak a „szociológiának“ ellentétes érzelmekkel való alkalmazása, amelyet „jobbról“ Boulainvilliers és Gobineau, „balról“ Gumpłowicz és Oppenheimer hirdetnek. Eszerint az elmélet szerint ugyanis az újabbkori társadalmi rétegződés különböző „uralkodó“, illetőleg „kizsákmányoló“ és „szolgáló“, illetőleg „kizsákmányolt“ népeknek egymásra rétegződéséből ered. A magyar nemzetiségű kishivatalnok vagy kispolgár, akkor is, ha Germánia erdeiben, a Balkán sziklái között, vagy Galícia gettóiban ringott ősei bölcsője, gyönyörűséggel gondol arra, hogy az ő „ősei“, mint „magyar urak“ pompás sziklavárakban tót, rutén, oláh „szolgák“ ezrei fölött uralkodtak: viszont a tót gyermeket arra tanítják a csehszlovák iskolában, hogy az ő ősei ezer éven át szenvedtek „magyar úri elnyomás“ alatt!

Nyilvánvaló, hogy ez a két felfogás pontos „pendant“-ja egymásnak s nehéz megérteni, hogy még mindig vannak „revíziós“ magyarok, akik nem vették észre, hogy a magyar „uraság“ elmélete s a magyar hódítás jogára való hivatkozás, bármi légyen is a történeti alapja, nem alkalmas arra, hogy az ellenünk magyarok ellen alkalmazott „demokratikus“ legendát ellensúlyozza. Szerencsére, az igazság egészen más. Hogy mennyire más, az legkönnyebben kitűnik akkor, hogyha a magyar honfoglalás tényét a mai Angliát megalapító normann invázióval hasonlítjuk össze.

A normann hódítás valóban „urak“ inváziója, néhány ezer főnyi lovagseregé, amely egyszerűen ráült a régi angolszász-dán rétegekre, mint feudális főurak társasága. Ez valóban „kisebbségi“, oligarchikus alakulat volt a javából. Épen ezért nem is a normannok „asszimilálták“ az angolokat, hanem az angolok a normannokat s az egykori normann és Angevin királyok udvarának francia nyelve csupán néhány közjogi formulában maradt fenn mint történeti emlék. Ellenkezőleg, a magyar honfoglalás egy egész népnek, tagozott társadalomnak letelepedését jelenti s pusztán az a tény, hogy a magyarok által eredetileg megszállott

területeken a magyar nyelv utóbb egyedül maradt fenn, arra mutat, hogy ezen a területen a honfoglalók az itt talált, velük nyelvokon hun-avar-bolgár maradványokkal együtt a lakosságnak legalább is relativ többségét tették ki, amelynek alsó tagozatai az itt talált szláv, germán népelemeket utóbb magukba olvasztották. Mert ez az asszimiláció másképp nem képzelhető el. Uralkodó tényezők nyelvének rohamos terjedése előfordul akkor, hogyha azok egy fölényes és tudatosan terjeszkedő kultúra képviselői, hogyha fejlett és ellenállhatatlan tekintélyű irodalmi és politikai apparatus áll rendelkezésükre, mint pl. a római birodalom késői korszakaiban. Ehhez a jelenséghez a magyar nyelvnek a honfoglalás utáni rohamos érvényesülését bizonyára nem lehet hasonlítani. De ilyen problémák nem okoznak gondot az „igazhitű“ nacionalistának: neki a honfoglaló magyarság hódító és uralkodó kisebbség, amely „leigázott szolganépek“ felett uralkodik. Arra a kérdésre azonban, hogy nyelve miért győzött a birodalom szívében és miért nem terjedt el egyenletesen az egész Magyarországon, nem tud választ adni.

Pedig a válasz nem nehéz: Magyarország földrajzi egészének egyes szélső területeire a honfoglalók letelepedése nem terjedt ki, azokat a honfoglaló törzsek nem vették birtokba, azok utóbb királyi birtoktest gyanánt illeszkedtek be a magyar államterületbe.¹ Az itt, a „gyepű-elvén“ gyéren elszórt „őslakosság“ tehát nem került hódító magyar „urak“, hanem az új központi hatalom exponensei, ispánok, azaz tisztviselők alá, akikről tudjuk, hogy általában nem az uralkodó kasztból kerültek ki, hiszen Szent István még a rabszolgából lett ispán rangját illetőleg is generaliter intézkedik.²

Az ekkép eredetileg úgyszólván lakatlan területeknek benépesítése részben a honfoglalóktól megszállott területről kiáramló, részben külföldről beáramló telepítés útján ment végbe. Nem az történt tehát, hogy az ottani nem-magyar „őslakosság“ nyakára magyar „urak“ ültek volna, hanem magyar és egyéb népelemek egymáson valósággal „keresztülkasul“ terjeszkedtek nagykiterjedésű lakatlan területeken. A birodalom periferiáin ekkép kialakuló népességnek egyáltalában nem volt „szolga“ jellege: hiszen mind a belterületről előnyomuló „jobbágyfiúk“, mind a külföldről települő „hospes“-ek a szabadok osztályaihoz tartoztak s e területeken ő belőlük került ki később a vármegyei köznemesség s a szabad királyi városok lakosságának gerince.³ De különben is, a királyság első századainak társadalmát az „urak“ és „szolgák“, dualizmusába szorítani, vakmerő és képtelen anakronizmus, amely

¹ V. ö. Hóman Bálint plasztikus fejtegetéseivel a „Magyar történet“ I. kötetben, 119—130. II.

² V. ö. Erdélyi László, Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései, 90. sk. 1.

³ Lásd Mályusz Elemér alapvető tanulmányát: „Turócvármegye kialakulása“, Bp. 1922.

a magyar társadalomra voltaképp még akkor sem illik rá, amikor már az közjogilag a semmikor sem túlságosan jelentékeny városi polgárságtól eltekintve az „egységes“ nemesség és „egységes“ jobbágyság kategóriáira oszlik, hiszen akkor is itt vannak még a praedialisok, serviensek és familiárisok tarka-barka osztályai,¹ sőt épen a kétfelé-tagozódásnak sajátos magyar módja volt az oka annak, hogy Magyarországon a társadalom folytonossága teljesen még a rendiség legnagyobb elfajulása idején sem szakadt meg, mert az una eademque nobilitas a legnagyobb gazdagság és a legnagyobb szegénység végleteit fogta át és különösen a későbbi századok mind nagyobb és nagyobb számban szaporítják az „armalisták“, az egytelkes nemesek, vagyis a nem birtokos, hanem személyes nemesség tömegeit: oly elemeket, akik sem szolgák, sem voltaképp urak nem voltak.

Magyarország egész területén ekkép ugyanaz a sűrűn tagozott társadalmi szerkezet alakul ki, amely utóbb sokkal tisztábban őrizte meg eredeti alakját a Felvidéken, mint a török hódoltság alatt kipusztult s utóbb egészen más feltételek között újra benépesített területeken s amelynek összes tagozataiban képviselve volt az országnak valamennyi néptörzse.

Az EREDETI településadta etnikus képet azonban idővel két tényező komplikálja. Az egyik a nyelvi asszimiláció, amely mint megállapítottuk, primitív viszonyok között mindig a többséghez igazodik; a másik a társadalmi tagozódás. Az ország túlnyomó nagy részében magyar volt a többség — illetőleg legalább is „turáni“ — s itt a társadalom minden rétege magyarul beszélt; ahol azonban a tót etnosz volt többségben, ott a különböző magyar telepek is idővel beolvadtak a tótnyelvű lakosságba.² Ez a beolvadás a nevek átalakulásával mutatkozik: s ezért jogosulatlan Skultétynek az a törekvése, hogy szláv eredetűnek tüntessen fel minden tótos nevű családot. Teljes elfogulatlanságunkat ebben a kérdésben csak úgy őrizzük meg, ha elismerjük, hogy a felvidéki nép eredeti etnikus összetételét, vagyis azt, hogy abban mennyiben és mily mértékben volt része a magyar, illetőleg a szláv elemnek, megállapítani lehetetlenség s hogy csak annyi bizonyos, hogy etnikus szempontból a Felvidék lakossága kezdettől fogva mixtum compositum.

A tót többségű nyelvterület lakói közül csak egy réteg volt állandóan kitéve ellenkező, azaz magyar nyelvhatásnak: a társadalomnak az a legfelső rétege, amelynek országbarói szerepéből kifolyólag állandóan részt kellett vennie a birodalom kormányzásában és összeköttetést kellett tartania a királyi udvarral s a királyi tanácsban képviselt ország-

¹ Knoll István: Társadalmi és rendi tagozódás az Anjou-korban. Bp., 1914, V. ö. Szekfű Gyula: Serviensek és familiárisok.

² Mályusz, i. m. 142. sk.

nagyokkal. A Felvidék legnagyobb urai — akár szláv, akár magyar eredetűek voltak is — ekként kétnyelvűekké lettek s lehet, hogy meg sem értették volna azt a kérdést: vájjon a két nyelv közül melyik az „anyanyelvük“. Ez a kétnyelvűség azután felülről lefelé aszerint terjedt mélyebb rétegekig, amint a politikai fejlődés folyamán mind szélesebb és szélesebb tömegek kapcsolódtak bele az ország politikai életébe. Ez az oka annak, hogy a magyar nyelv ismerete és használata nem-magyar nyelvű vidékeinken mindinkább az „előkelőség“, a nagyobb „uraság“ egyik „ismérve“ lesz, holott voltaképp annak csupán korolláriuma. A tót nyelv mindazonáltal sohasem kopott ki az „úri“ házakból s a nyelvi elfogultságoktól ment történetírás feljegyzi, hogy amikor a népből fakadt tót írók „cseh nyelven írják munkáikat s ritka eset az, hogy iskoláikban a köznép megvetett tót nyelvét is érdemesnek tartják tanítani“, a nép nyelve tovább élt, nemcsak a jobbágyfalvakban, hanem a nagybirtokosok váraiban is, „ahol a Thurzókkal élükön minden nemes úr tudott és szívesen beszélt tótul, sőt az asszonyok révén a tót gyakran a családi társalgásnak is nyelvévé vált.“¹ S a 18. században nem kisebb férfiú mint Bél Mátyás jegyezte fel, hogy a felvidéki földesurak minő búzgó mécenásai voltak a szláv nyelvű irodalomnak.²

A felvidéki lakosság „magyar urak — tót parasztok“ szerint való osztályozásának tehát a történeti múltban semmi alapja nincs: oly kornak elmeszüleménye ez, amelyben nem urak s nem parasztok, hanem a nemzetiség fanatikussai, „középosztályú“ entellektüelek játszanak a prímhegedűn, s amikor a Populus Werbőczianusnak a magyar nemzetiséggel való azonosítása a II. József reformjaitól kiváltott közjogi és politikai küzdelem folyamányaként következett be.³ A magyar nacionalizmus virágkorában ez az elmélet valóban hatóerővé, a magyar asszimiláció egyik fontos tényezőjévé lett. És kétségtelen, hogy a német mellett a tót etnosz vette ki legnagyobb részét ebből az asszimilációs folyamatból. Ez pedig nemcsak azért van, mert a magyar és a német mellett a tót volt az országnak legintelligensebb, legkultúraltabb s ezért leginkább „felfelé“ törekvő népe, hanem azért is, mert valamennyi magyarországi néptörzs között a tót áll a magyarhoz lelkivilágában és társadalomszemléletében legközelebb, mivelhogy mindkét nép ugyanabban a társadalmi szerkezetben él ezer év óta, s ezer év óta minden küzdelemből és minden dicsőségből együtt vette ki a részét. Ezért van az, hogy amikor a tót nép gyermeke a „középosztály“ színvonalára emelkedett, nem igen alkotott abban szigeteket, hanem általában habozás nélkül tette magáévá a magyar középosztály habitusaival együtt

¹ Szekfü Gyula, A XVII. század, 96. sk. — E kötetnek a „nemzetiségi viszonyokról“ szóló két fejezetét minden magyar, aki külföldön jár, vagy külföldiekkel érintkezik, felhasználhatja.

² Steier Lajos, A tót kérdés. 1912. 12. 1.

³ Ennek a processzusnak világos leírását ld. Szekfü Gyulának „A magyar államnyelv“ c. munkájában.

annak nyelvét is. „Ha egy nép nyelvét mással cseréli fel, — mondja Fraser oxfordi filológus — ezzel nem szükségkép azt tanúsítja, hogy kulturális tekintetben alantasabb, hanem azt, hogy kultúrájában és eszményei világában nincsen tudata többé semmiről, amit ne fejezhetne ki szabatosan amaz idegen nyelven“.¹ S ezért van az is, hogy mikor a bevezetőben említett cikkíró a társadalmi típusoknak általa feltételezett és demonstrálandó „ellentéiteit“ keresi, olyan derűs akronizmusba kénytelen burkolózni, hogy Csák Mátét — Jóna Gyurival állítja szembe! Ha pedig a Felvidéket ismerné — mint ahogy maga is bevallja, hogy csak most „fedezte fel“ — akkor tudná azt is, hogy odafent is vannak vidékek, ahol a kisgazdának nem kell az éhhalállal küzdenie s ahol a „kisgazda-gróf“ típusa korántsem olyan ritka, mint némely laüfundiumos alföldi megyében. Magunk gyermekkorunkból emlékezünk egy szépszál tősgyökeres tót községi bíróra, akinek típusa úgy él emlékezetünkben, mint az igazi arisztokratának hamisítatlan megtestesülése. Méltóságban és előkelőségben ma bizonyára egyetlen „csehszlovák“ minister sem ér a nyomába.

HA IGAZ volna, hogy a tót merőben szolgasághoz, idegen „urak“ iránti alázatos meghódoláshoz szokott nép, akkor nem volna cseh-tót ellentét, akkor az új cseh „urak“ vígan és nehézség nélkül léptek volna a régi magyar urak helyébe. A cseh „hódítók“ nagy meglepetésére azonban a tótok korántsem fogadták őket sem alázattal, sem szerelemmel. Ezt azután ők is megint a régi legendával magyarázzák s azt mondják, hogy ők demokráciát hoztak a tótoknak, de a tótok az „ezeréves rabiga“ alatt annyira hozzászoktak a szolgasághoz, hogy a „felvilágosult“ cseh demokráciát nem tudják illő módon értékelni. Ámde kétségtelen, hogy ma már a tótok is demokraták s hogy a régi arisztokratikus világba már nem volnának hajlandók visszatérni. A cseh és tót demokrácia azonban nemcsak azért tér el egymástól, mert az egyik csehek, a másik tótok „demokratikus“ uralmát akarja, hanem azért is, mert cseh és tót „demokrácia“ között lényeges fogalmi különbség is van. Tudjuk ugyanis, hogy „demokrácián“ legalább is négyfélélt lehet érteni.² A demokrácia, ahogy a csehek hirdetik és gyakorolják, társadalmi demokrácia, a „közönséges“ emberek uralma: francia mintára. A tótok demokráciája más: ez politikai demokrácia, amely csak azt követeli meg, hogy a vezetők kiválasztására az egész nép legyen illetékes. De ez a „demokrácia“ arisztokratikus annyiban, hogy a vezetőt másnak mint „úriembernek“ elképzelni nem tudja. „Úriembernek“, nem mint „uraktól“ leszámazónak, hanem mint olyanak, aki úgy gondolkozik.

¹ John Fraser, Language: its Origins and Historical Importance. Harmsworth's Universal History, Vol. I, p. 330.

² Lásd szerző tanulmányát: „Diktatúra és demokrácia“. Társadalomtudományi Füzetek, 11. sz., 1929.

úgy viselkedik és úgy cselekszik, amint úriemberhez, „gentlemanéhez” illik. Az tehát, amit J. Clayton mond az angol munkásokról: hogy azt tartják: sportban és politikában a „kapitány” úriember kell hogy legyen,¹ áll a tótokra is. Az ő demokráciájuk nem szatócs- és filiszterdemokrácia, nem francia-cseh, hanem angol stílusú.² H. J. Laski, a londoni egyetem politika-tanára — maga szélsőbaloldali politikus, s azoknak az igen keveseknek egyike, akik a Lordok Házát egyszerűen el akarják törölni — úgy szokta jellemezni az angol demokráciát, hogy az voltaképp „delegált arisztokrácia” (aristocracy by delegation) s hozzáteszi, hogy ennek így is kell lennie.

Ez a demokrácia azonban csak a „Libertás”, a politikai szabadság és a helyi önkormányzat hagyományai között nőhet fel³: mert titka az, hogy a nép hozzá szokik azoknak vezetéséhez, akik az ő földjében gyökereznek s akiket ismer és respektál.

A tót autonómia-mozgalom ebben a demokráciában gyökerezik. Ez a mozgalom nem magyar „mesterkedések”, nem felekezeti türelmetlenség, nem lokális érdekek és személyes ambíciók eredője, hanem magának a meggyalázott, sáros csizmákkal megtiport Szlovenszónak, Hungária ősi, szabad és úri földjének és népének tiltakozása a „jöttment” idegenek, a kufárok és írástudók diktatúrája ellen. A cseh „pionírok” itt olyan elemi erővel állanak szemben, aminőket leküzdeni még a nagy Napóleonnak és a francia „grande armée”-nek sem adatott meg: mint annak idején Hispániában és Oroszországban, Szlovenszókban is az ős-természet maga: Föld és Nép megingathatatlan magának-élni-akarása teszi majd semmivé a „hódítók” erőfeszítéseit.

FOGLALJUK ÖSSZE eredményeinket: a banális kép, amely a magyar „urat” a tót „szolgával” állítja szembe, amilyen olcsó, olyan hamis. „A” magyar „a” tótot nem igazta le és nem zsákmányolta ki soha: ez a két nép ezer évig testvéri életet élt egymás mellett és egymással keveredve, mindkettőnek minden időben megvoltak a maga „urai” és „parasztaí”. Harc, hegemoniára, illetőleg érvényesülésre törekvő küzdelem csak a nacionalizmus virágkorában, a magyar és a tót nemzetiség, illetőleg a magyar és a tót nyelv között indult meg s ebben a küzdelemben a tót nemzetiség alul maradt, mert nem talált elegendő támogatásra, visszhangra a tót etnosz körében. De ami a tót nemzetiségi mozgalomnak egy félszázad alatt sem sikerült: a szlovák nemzeti öntudat fel-

¹ Joseph Clayton, *Rise and Decline of Socialism in Great Britain, 1884—1924*, p. 123

² A két típus: francia és angol demokrácia pregnáns szembeállítását ld. Montalembert híres könyvében: *De l'Avénir Politique de l'Angleterre*. — A legszelleme-sebb modern kísérlet: Max Scheler, *Der Geist u. die ideellen Grundlagen der Demokratién der grossen Nationen*, a „Nation u. Weltanschauung” c. kötetben.

³ Nem hiába vetett oly nagy súlyt Gneist, örökbecsű angol alkotmánytörténeti munkáiban, a helyi önkormányzat jelentőségére az angol politikai struktúra kialakulása szempontjából.

keltése, azt rövid pár év alatt megvalósította a szlovenszkói cseh uralom. Mert a lét, az én tudatossá, reflektálná a határokon lesz, ahol szokatlanba, idegenbe, ellentétesbe ütközik. A magyart nem érezte idegennek, magával ellentétesnek a tót, nemcsak azért mert megszokta a vele való együttélést, hanem, mert a magyarnak pusztán nyelvét kellett megtanulnia, hogy többé semmiben se különbözzék tőle. De a csehen felismeri a nyugtalanító idegent, ellentétet, visszatetszót, annak dacára, hogy nyelvében rokon, illetőleg annál inkább: hiszen a nyelvrokonság, ez a tertium comparationis, csak annál élesebben domborítja ki azt a tényt, hogy minden egyébben gyökeresen különbözik tőle; mint mikor torzító tükörbe néz az ember és saját arcvonásai megdöbbentő fintorral néznek rá vissza. Ne felejtjük el: a magyar is, annyi gyűlölködő és engesztelhetetlen idegenajkú ellenség közé szorulva, valamennyinél ellenségesebbnek, visszatetszőbbnek érezte és érzi örökre Károlyi Mihály és Kún Béla sisera-hadait, akik pedig — az ő nyelvén beszéltek ...

OTTLIK LASZLÓ